

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף מד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה החיסרון באסימון ביחס למטבע?

אסימון קונה את המטבע, והמטבע אינו קונה את אסימון. בגמ' לקמן (מד, ב) אמרו מהו אסימון. לרב מעות הניתנות בסימון לבית המרחץ, ביאר רש"י (שם ד"ה הניתנות בסימון) הבלן מקבל סימנין מיד הנמנין לרוחץ בבית המרחץ, לדעת כמה הם, ולפיהם יחם המים ויכין אלונטיאות, ונותנין לו מעות פחותות ורעות בסימון. לשיטת רבי יוחנן, אסימון הכוונה "פולסא", ביאר רש"י (שם ד"ה פולסא) מחוסר צורה. נחלקו הראשונים בביאור מהות אסימון. א. לדעת רש"י (לפנינו ד"ה אסימון), היינו מטבע שעשוי ברוחב, בעובי, ובמשקל המטבע היוצא בעיר, אלא שעדיין לא הטביעו עליו את הצורה. ב. תוס' (ד"ה אסימון) לא נחתו לדעת רש"י, מפני שהגמרא אומרת בשבת (סה, א) שמותר לאדם לצאת בשבת לרשות הרבים, עם סלע הדבוקה על גבי מכתו, והגמרא דנה, מדוע צריך דווקא סלע, אם משום צורתו המועילה למכתו, שיקח פולסא ופולסא הוא אסימון כמבואר לפנינו בשיטת רבי יוחנן, אם כן בהכרח אסימון הוא מטבע עם צורה. לכן ביאר ר"ת, אסימון הוא מטבע שיש עליו צורה אלא שאינו יוצא הרבה בשוק. ליישב את שיטת רש"י, ביארו שאסימון הוא שם לכל מטבע שאינו כתיקונו, או מטבע בלא צורה או מטבע עם צורה שאינה חשובה. והגמרא בשבת דיברה על אסימון עם צורה שאינה חשובה. אך ברמב"ן וברשב"א ביארו שרש"י לשיטתו (שם בשבת ד"ה ליעבד פולסא), שמבאר את כוונת הגמרא שיקח פולסא ויצור עליו צורה. אם כן לא קשה עליו קושיית התוספות, כי באמת פולסא הוא בלא צורה, אלא הוא יצור עליו צורה למכתו.

ג. לדעת הרמב"ן והרשב"א, אסימון הוא מטבע עם צורה שנשברה או נסדקה צורתו, ואינו נמכר בתורת מטבע אלא לפי משקל הכסף שבו. ביאור דברי המשנה ש"אסימון" מוגדר לפירות ולכן קונה את המטבע, ישתנה לפי ביאורם של הראשונים הנזכרים. לדעת רש"י, אסימון נחשב פירות, אפילו שהוא מטבע שעשוי כתיקונו המטבעות היוצאות בעיר, וחסר לו רק צורה, ובקלות אפשר להטביע בו, בכל זאת נידון כפירות. ולרבינו תם, שביאר שאסימון הוא מטבע שיש עליו צורה, ואינו יוצא כל כך בשוק. החידוש הוא, שיש לו דין פירות אפילו שיוצא בשוק בשעת הדחק, ולא כל כך בדוחק כמו מעות הרעות, בכל זאת אינו נידון כמטבע אלא כפירות. ולדעת הרמב"ן והרשב"א, מובן היטיב מדוע אסימון נידון כפירות, מפני שאינו משמש למטבע אלא לחתיכת כסף.

השורש בקללת "מי שפרע"

אמרו במשנה שאמנם מטבע לא קונה פירות והמוכר יכול לחזור בו, אך יש עליו קללת מי שפרע למי שאינו עומד בדבורו. בגמ' לקמן (מה) האריכו בנושא זה. אך צריך להבין מה היה דבור המבול ובדור ההפלה שהם הנוצח לצורך קללת מחוסרי אמנה. בגמרא לקמן (מה, א) נזכרו עוד דורות שנפרע מהם קודשא בריך הוא, אנשי סדום ועמורה וממצרים בים.

מבאר המאירי, שמה שהזכירה המשנה דווקא דברים אלו, כדי ללמד את חומרת הדבר של מי שאינו עומד בדבורו שמעשיו דומים לאנשי דור המבול. שהיו גוזלים באופן שילא היו בית דין יכולים להוציא את הגזילה מיד הנתבע. כמו שביארו בתלמוד ירושלמי, שהיו גוזלים פחות משווה פרטה שאינו יוצא בדיינים. כך מי שחזר בו אחרי נתינת המעות, בית דין לא יכולים לחייבו לקיים את המקח. וכן הזכיר את המצרים, שלא היו עומדים בדבורם, כמו שנאמר "וירא את פרעה כי היתה הרווחה והכבד את ליבו", לאחר שנגמרה מכת הצפרדעים, הוא לא עמד בדבורו לשלח את עם ישראל ממצרים. והשאר נזכרו בדרך אגב, שמי שנפרע מאלו, עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדבורו.

בחינושי בתרא ביאר, שהיות וחסרונם של מי שאינו עומד בדבורו הוא, שאינו מאמין שכל צרכיו נקצבו מן השמים. על כן תלו את קללתו בכל אלו שלקו, מפאת חיסרון אמונה בהשגחה פרטית. דור המבול, היו שטופים בגזל, ולא האמינו שהשם מכין לכל בריה די מחסורה. דור הפלגה, חשבו שהמבול בא באופן טבעי מזמן לזמן ואפשר לעוצרו על ידי שיתמכו את השמים במגדל גבוה. ולא האמינו שתשובה ומעשים טובים הם העוצרים את הפורענות. אנשי סדום, שפחדו מהענינים שיעטו ויטעו טוהם על הבושר שהפריעו ומשביע לכל חי רצון. והמצרים, לא האמינו שאצבע אלוקים היא, עד שקיבלו כמה מכות.

דבר מעניין הביאו בהערות למסכת בבא מציעא משיעורי הגר"ש אלישיב שליט"א, כח הדיבור מבדיל בין כח המחשבה, למעשה. בדור המבול, חטאו במעשה, בגזל ובעריות. ובדור הפלגה, חטאו במחשבה, כמו שנאמר, "ועתה לא יבצר מהם, כל אשר יזמו לעשות". והקדוש ברוך הוא, נפרע מהם, בין על המחשבה ובין על המעשה. כך יפרע גם על מי שאינו עומד בדבורו, שהוא הממוצע ביניהם.

האם על הלומד מאביו ואמר "אבא" או "רבי"?

מבואר בגמ' שרבי שמעון אמר לרבי אביו "רבי שנית לנו בילדותך", עולה מדבריו שאביו שלמדו תורה קורא לו "רבי" ולא "אביו".

עולה מתוך פסק הרמ"א (ביו"ד רמב, א בהלכה וכן בדרכי משה), שרבי שמעון קרא

לאביו "רבי" ולא "אביו", כיוון שאביו היה רבו המובהק, וחייב אדם בכבוד רבו המובהק יותר מכבוד אביו. ולכן תואר "רבי" חשוב יותר מ"אביו" ויש להשתמש בו בש"ך (שם), כתב, שלא מצינו שנוהגים שיהיה בן קורא לאביו "רבי", אף כאשר הוא רבו מובהק. והטעם שרבי שמעון קרא לאביו רבי, הוא מפני שרבי היה גדול בתורה יותר מכל בני דורו, ומימות משה רבינו ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, עד שנקרא "רבי" בפי כולם. ועל כן ראוי שבנו יזכירונו גם בשם "רבי" שזוהי מעלתו המפורסמת בעיני כל ישראל.

סיכום הדף

נושא היום: זהב וכסף, מטבע ופירות בהגדרת קנין.

פרק הזהב

מטלטלין אינם נקנים בכסף אלא במשיכה (יתבאר בהרחבה לקמן מז), לא כל מטבע דינו כ"מטבע" שאינו קונה מטלטלין, יש מטבעות שהגדרתם היא "פירות", היינו מטלטלין, ובהם ניתן לקנות דברים אחרים, ומחייבים את הקונה לתת את דמי המקח.

משך את זהב שהוא "פירות" מועיל לקנות את הכסף, היות ומשיכת פירות מחייבת את התשלום. **אך משיכת הכסף** (מוגדר למטבע) לא מועיל לקנות פירות (זהב), כאמור שאין מטלטלין נקנים בכסף. **וכן נחושת ביחס לכסף, הנחושת (פירות)** קונה את הכסף (מטבע) ואין הכסף קונה את הנחושת. **וכן מעות רעות** שנפסלו בהוצאה (פירות), קונות מעות יפות שטובים בהוצאה (מטבע), ויפות אינם קונות רעות. **אסימון שהוא מטבע בלא צורה** (לרש"י ועיין עיונים) קונה את המטבע, אך מטבע לא קונה אסימון, כאמור אסימון מוגדר ל"פירות" ולא ניתן לקנותו ב"מעות", כיון שמטלטלין לא נקנים במעות אלא במשיכה. **מטלטלין קונים** את המטבע, אך מטבע לא קונה מטלטלין.

אם משך הקונה את הפירות התחייב לתת לו מעות ועדיין אינו יכול לחזור מהמקח. **אם נתן מעות** ועדיין לא משך את הפירות כאמור לא חל המקח ויכול לחזור, כיון שאין מעות קונות מטלטלין, **אך יש מי שפרע** מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדבורו. **דעת רבי שמעון**, מי שהספך בידו יזו על העליונה, ולכן המוכר יכול לחזור בו אף לאחר שקיבל מעות.

רבי אמר לר"ש בנו, "זהב קונה את הכסף", כפי האמור במשנה. **אמר לו ר"ש** **שבצערותו למדו**, **כסף קונה את הזהב**, **ביורה הנמ'**, בהתחלה סבר שהזהב חשוב בתורת מטבע, והכסף בתורת פירות, לכן כסף קונה את הזהב. **אך בזקנתו למד רבי**, כסף חריץ במסחר לכן מוגדר למטבע עומד לזהב שמוגדר כפירות.

עולה מדברי המשנה שזהב הוא פירות ביחס לכסף שהוא המטבע, **דנה הנמ'** מכמה מקומות להוכיח כדברי רבי בצערותו שזהב מוגדר למטבע:

א. רצה רב אשי לומר שחסתבר כדברי רבי בצערותו ש"כסף קונה את הזהב", **שאל"כ** מה החידוש במשנה "נחושת קונה את הכסף", אם כסף הוא "פירות" ביחס לזהב, ניתן לומר שחדישה המשנה שביחס לנחושת הוא "מטבע". **אך אם כסף הוא מטבע** ביחס לזהב, בודאי שהוא מטבע ביחס לזהב. **דוחה הנמ'**, עדיין נאמר כדברי המשנה לפנינו, והחידוש ב"נחושת שקונה את הכסף", **אך במקומות** שהנחושת הוא מטבע העובר לסוחר, **בכ"ז הכלל הקבוע** הוא המטבע והנחושת הוא פירות, ולא מתייחסים לכסף בתורת פירות.

ב. ניסו להוכיח שרבי חיא סבר שזהב הוא מטבע עומד לרבי בצערותו, ממעשה שלוחו רב דינרי זהב מבתו של רבי חיא, ועלה ערכם של דיני הזהב, **ופסק רבי חיא לרב** שישלם בדיוק את כמות הדינים שלווה, נמצא שב"ערך" שילם יותר, **ולא חשש רבי חיא לרבייתו**, **בהכרח סבר** שזהב הוא המטבע, לכן יכל לשלם כפי כמות המטבעות שלווה. שכן זהב הוא פירות היה נטל פירות בערך מסויים אם ישיב ערך יותר גבוה, הרי יש שאם ריביתו מנתן **סאה בסאה** (אסרו רבנן ללוות חפץ ע"מ להחזיר חפץ, יש חשש שמא יתייקר החפץ בין זמן ההלוואה לזמן הפרעון ונמצא המלווה מקבל יותר ממה שנתן). **דוחה הנמ'** שאין ראייה מדברי רבי חיא, כיון שלרב היו דינרי זהב ברשותו, **ובהלכות ריבית למדנו** (יבואר בהרחבה בע"ה לקמן פרק איזהו נשך) שאם "יש לו", לא אסרו ללוות סאה בסאה (אם "יש לו" נעשה כביכול כבר נקנה למלווה משעת ההלוואה ואין כאן חשש הוספה מעבר להלוואה).

ג. אמר רבא, למדנו בברייתא **פרוטתא** היא שמנית מאיסר האטלקי, **נפק"מ** לקידושין. **איסר** הוא 1/24 מדניר של כסף, **נפק"מ** למקח וממכר. **דינרי כסף** הוא 1/25 מדניר זהב, **נפק"מ** לפדיון הבן. **מוכח מדברי התנא** של הברייתא שלמד שזהב הוא מטבע, שאל"כ איך שיער את ערך הכסף לפי מטבע זהב, **אם הזהב הוא פירות** היינו שערכו ניד, לא ניתן לשער את מטבעות הכסף לפי שוויו, בהכרח ה"זהב" הוא מטבע והכסף הוא פירות.

נחלקו ב"ש וב"ה לגבי חילול מעות מעשר שני, לדעת ב"ש אסור לחלל מטבעות כסף לזהב. **ולב"ה** מותר. **נחלקו רי"ח ור"ל** בביאור שיטתם. **למ"ז, ב"ש סברו** הזהב הוא פירות, והכסף הוא מטבע, ובהלכות מעשר שני נאמר שמותר לחלל פירות על מטבע ולא מטבע על פירות, לכן לא יכול לחלל מטבעות כסף (מטבע) על זהב (פירות). **וב"ה סברו** שהזהב הוא מטבע והכסף הוא פירות, לכן מותר לחלל כסף על זהב. **אמנם פירות עצמם** מותר לחלל על מטבעות זהב אף לדברי ב"ש (אף שכביכול נמצא שמחלל פירות על פירות) כיון שאמנם זהב מוגדר לפירות, אך ביחס לפירות ממש, הוא נחשב למטבע. **למ"ז, נחלקו אף בחילול פירות על זהב, לב"ש** אסור כיון שזה פירות ופירות וצריך לחלל מעשר שני על זהב. **וב"ה סברו** שמותר כיון שזהב הוא מטבע. **לשיטת זו** נכתב המחלוקת דווקא בחילול מטבע כסף לזהב, שאם היה נכתב שחלקו בחילול פירות על זהב, **היה צד לומר** שמדומים ב"ה לב"ש שאין מחללים כסף על זהב, כיון שהזהב הוא פירות.